

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

22 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej B. spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 19 stycznia 2022 r., V ACa 487/21,

w sprawie z powództwa B.S. i P.S.

przeciwko B. spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę

1. oddala skargę kasacyjną;

2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Grzegorz Misiurek

Marta Romańska

Roman Trzaskowski

UZASADNIENIE

Powodowie P.S. i B.S. wniesli o ustalenie, że umowa nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF, zawarta przez nich 19 sierpnia 2008 r. z B. Spółka Akcyjna jest nieważna oraz o zasądzenie od B. spółki akcyjnej w W. na ich rzecz kwoty 125.907,58 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu, tytułem zwrotu świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy, a ewentualnie o ustalenie, że bezskuteczne wobec nich są następujące postanowienia umowy: (a) „waluta waloryzacji kredytu: CHF” - w § 1 ust. 3, (b) „Bank udziela kredytobiorcy, na jego wniosek [...] kredytu hipotecznego przeznaczonego na cel określony w § 1 ust. 1 zwanego dalej Kredytem, w kwocie określonej w § 1 ust. 2, waloryzowanego kursem kupna waluty według tabeli kursowej B. S.A. Kwota Kredytu wyrażona w CHF jest określona na podstawie kursu kupna waluty z tabeli kursowej B. S.A. z dnia i godziny uruchomienia kredytu” - w § 7 ust. 1, (c) „raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej B. S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny [...]” - w § 1 ust. 4, a także o zasądzenie od B. spółki akcyjnej w W. na ich rzecz kwoty 35.196,37 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu, jako zwrotu świadczeń nienależnie nadpłaconych na podstawie abuzywnych postanowień umowy kredytowej.

Pozwany Bank spółka akcyjna w W. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 13 maja 2021 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku stwierdził, że umowa nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF z 19 sierpnia 2008 r. zawarta pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego B. SA w W. jest nieważna i zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 125.907.58 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 14 października 2020 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że powodowie starali się o kredyt na zakup mieszkania na rynku wtórnym. Powód był zatrudniony w branży IT, natomiast powódka w przemyśle samochodowym, ich zdolność kredytowa została oceniona jako większa w walucie CHF niż w złotych. Powodowie podpisali zredagowane przez bank oświadczenie, że ten przedstawił im w pierwszej kolejności ofertę kredytu

hipotecznego w złotych, a po zapoznaniu się z nią wybrali ofertę kredytu denominowanego w walucie obcej, mając świadomość ryzyka związanego z tym produktem; poinformowano ich o ponoszeniu ryzyka zmiany stopy procentowej polegającego na tym, że na skutek jej niekorzystnej zmiany może ulec zwiększeniu comiesięczna rata spłaty kredytu oraz wartość całego zaciągniętego zobowiązania wobec banku. Bank zapewnił powodów, że CHF to stabilna waluta oraz poinformował, że wysokość rat kredytu może się wahać, ale w przeciągu 30 lat będą to stosunkowo niewielkie wahania.

19 sierpnia 2008 r. powodowie zawarli z B. S.A. w W. umowę nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF na sfinansowanie zakupu mieszkania na rynku wtórnym (kwota 245.000 zł) i opłat około kredytowych (kwota 5.000 zł), na okres kredytowania wynoszący 360 miesięcy. Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji według kursu kupna waluty z tabeli kursowej B. S.A. wynosiła 129.239,04 CHF.

Umowa została zawarta w oparciu o standardowy wzorzec. Powodowie otrzymali projekt umowy przed podpisaniem. Treść umowy nie była negocjowana przez strony.

Kredyt został uruchomiony 5 września 2009 r., a na ten dzień kwota kredytu w walucie waloryzacji wynosiła 118.838,24 CHF. Kredyt miał być spłacany w równych ratach kapitałowo-odsetkowych, według harmonogramu sporządzonego w CHF. Raty kapitałowo-odsetkowe i odsetkowe podlegały spłacie w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej B. S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. Wysokość rat odsetkowych i kapitałowo-odsetkowych waloryzowanego kredytu hipotecznego wyrażonych w złotych miała ulegać comiesięcznej modyfikacji w zależności od kursu sprzedaży CHF, według tabeli kursowej B. S.A. na dzień spłaty. Prowizja banku została ustalona na 0% kwoty kredytu. Prowizja z tytułu ubezpieczenia spłaty kredytu w B.1 S.A. wynosiła 0,20% kwoty kredytu, tj. 500 zł. Składka miesięczna z generalnej umowy ubezpieczenia nieruchomości od ognia i innych zdarzeń losowych wynosiła 0,0066% wartości nieruchomości, a sumę ubezpieczenia ustalono na 250.000 zł. Składka jednorazowa ubezpieczenia na życie i od niezdolności do pracy zarobkowej wynosiła 01,50% z kwoty 250.000 zł. Po upływie 24 miesięcy od dnia uruchomienia kredytu

składka miała być naliczana miesięcznie w wysokości określonej w taryfie prowizji i opłat banku.

Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej. Na dzień wydania decyzji kredytowej przez bank oprocentowanie kredytu w stosunku rocznym wynosiło 3,78%, a marża banku - 1,00%. Wysokość zmiennej stopy procentowej w dniu wydania decyzji kredytowej ustalona została jako stawka bazowa LIBOR 3M z 30 lipca 2008 r. powiększona o marżę banku w wysokości 1,00 % stałą w całym okresie kredytowania. Bank miał co miesiąc porównywać aktualnie obowiązującą stawkę bazową ze stawką bazową ogłaszaną przedostatniego dnia roboczego (z wyłączeniem sobót) poprzedniego miesiąca i dokonywać zmiany wysokości oprocentowania kredytu, gdyby stawka bazowa zmieniła się o co najmniej 0,10 punktu procentowego w porównaniu do obowiązującej stawki bazowej. Informacja na temat obowiązującego oprocentowania kredytu miała być podana do wiadomości na stronach internetowych banku. O każdej zmianie oprocentowania kredytobiorca oraz ustanowieni poręczyciele mieli być informowani przez bank.

W okresie ubezpieczenia spłaty kredytu w B.1 S.A. oprocentowanie kredytu ulegało podwyższeniu o 1,00 punkt procentowy i wynosiło 4,78%. Po zakończeniu okresu ubezpieczenia oprocentowanie kredytu obniżało się od daty spłaty najbliższej raty o 1,00 punkt procentowy. Oprocentowanie należności przeterminowanych w stosunku rocznym w dniu wydania decyzji kredytowej przez bank wynosiło 14,78%.

W celu zabezpieczenia spłaty kredytu powodowie ustanowili hipotekę kaucyjną do kwoty 375.000 zł na kupionej przez nich nieruchomości.

W okresie od września 2010 r. do maja 2020 r. powodowie zapłacili na rzecz pozwanego kwotę 125.907,58 zł tytułem spłaty kapitału i odsetek.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powodowie zawarli umowę jako konsumenci (art. 22¹ k.c.). Oceniał, że mieli oni interes prawny w zgłoszeniu żądania ustalenia nieważności umowy, gdyż takie rozstrzygnięcie znosi niepewność co do stosunku prawnego, w jakim pozostają z pozwanym.

Wątpliwość Sądu Okręgowego na gruncie postanowień umownych wzbudziło określenie kwoty kredytu w walucie polskiej przy jednoczesnym założeniu, że zostanie ona przeliczona na walutę obcą (CHF) w dniu wypłaty środków. Powodowie nie mogli zatem jednoznacznie określić kwoty, którą będą musieli spłacić. Z tego

samemu powodowi Sąd podał w wątpliwość określoność postanowień umowy kredytu. Obowiązującą od 26 sierpnia 2011 r. ustawą z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 165, poz. 984) ustawodawca dodał w art. 69 ust. 2 pr. bank. pkt 4a, zgodnie z którym w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu, powinna określać umowa kredytu. Strony w umowie nie uzgodniły szczegółowych zasad ustalania kursu wymiany walut, według którego będą przeliczane ich świadczenia. Przewidziały one, że wysokość rat odsetkowych i kapitałowo-odsetkowych wyrażonego w złotych kredytu hipotecznego waloryzowanego miała ulegać comiesięcznej modyfikacji w zależności od kursu sprzedaży CHF, według tabeli kursowej banku na dzień spłaty. Powodowie jako kredytobiorcy nie byli zatem w stanie ustalić wysokości poszczególnych podlegających spłacie rat kredytu, bo ich wysokość zależała od kursu CHF ustalanego przez bank. Postanowienia umowy kredytu zakładające takie rozwiązania – zdaniem Sądu Okręgowego – naruszają art. 69 ust. 2 pkt 2, 4 i 4a ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2024 r., poz. 1646; dalej – pr. bank.).

W umowie kredytu strony nie określiły precyzyjnie świadczeń, do których spełnienia kredytobiorcy są zobowiązani. Przeliczenie świadczenia banku na CHF kształtuje wysokość zadłużenia powodów wyrażonego w tej walucie i wpływa na wysokość świadczenia, które mają zwrócić. Samo zastosowanie miernika w postaci waluty obcej do określenia wysokości świadczenia obciążającego powodów nie prowadziłoby do sprzeczności postanowień umowy z przepisami prawa, gdyby miernik odwoływał się do obiektywnego kursu waluty, jakim jest na przykład kurs średni Narodowego Banku Polskiego, a nie kurs ustalany jednostronnie przez drugą stronę umowy kredytu. Zastrzeżenie pozwanemu w ocenianej umowie kompetencji do samodzielnego ustalania kursu waluty stosowanego do przeliczania świadczeń narusza art. 358¹ § 2 k.c. Nie jest dopuszczalne, aby postanowienia umowne dawały jednej ze stron uprawnienie do kształtowania według swojej woli zakresu obowiązków drugiej strony. W przypadku wprowadzenia do umowy podstawy do

określenia wysokości świadczenia w wyniku waloryzacji, miernik wartości służący do jej przeprowadzenia ma być określony precyzyjnie i obiektywnie.

Zdaniem Sądu Okręgowego opisana wadliwość umowy oznacza, że strony nie uzgodniły istotnych przedmiotowo postanowień, co doprowadziło do naruszenia zasady określoności świadczenia kredytobiorców. Umowa, jako sprzeczna z art. 69 ust. 2 pkt 2, 4 i 4a pr. bank. oraz art. 358¹ § 2 k.c., art. 353¹ k.c., art. 353 § 1 k.c., jest zatem nieważna, a spełnione w jej wykonaniu świadczenie w kwocie 125.907,58 zł podlega zwrotowi z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

Sąd Okręgowy za niezasadne uznał żądanie powodów zasądzenia na ich rzecz odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu i podzielił stanowisko, że o opóźnieniu banku w spełnieniu świadczenia (art. 481 § 1 k.c.) można mówić dopiero od upływu terminu wyznaczonego mu przez Sąd na ustosunkowanie się do twierdzeń pozwu (art. 455 k.c.). Odpis pozwu został doręczony pozwanemu 6 października 2020 r., a niezwłoczny termin na zaspokojenie roszczenia powodów wynosił – zdaniem Sądu Okręgowego – siedem dni. Opóźnienie pozwanego w spełnieniu świadczenia istnieje zatem od 14 października 2020 r.

Wyrokiem z 19 stycznia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego z 13 maja 2021 r.

Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i uzupełniając ustalił, że w sprawach nieuregulowanych w umowie zastosowanie miał regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...] (dalej - regulamin). Kredytobiorcy oświadczyli, że przed zawarciem umowy regulamin został im doręczony i uznają jego wiążący charakter (§ 26 umowy). Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, wynoszącej na dzień wydania decyzji kredytowej 3,78 % w stosunku rocznym (w okresie ubezpieczenia spłaty kredytu wynosiła ona 4,78 %). Jej wysokość była ustalana jako stawka bazowa LIBOR 3M, powiększona o stałą marżę banku w wysokości 1 %. Oprocentowanie dla należności przeterminowanych wynosiło 14,78 %. (§ 1 ust. 8 i 9, § 10 umowy). Spłata kredytu miała następować przez pobranie z rachunku kredytowego środków na spłatę kapitału i odsetek, w oparciu o nieodwołalne zlecenie (§ 6 ust. 1 i § 12 ust. 1 umowy, § 24 ust. 1 regulaminu).

Spląty miały następować w złotych, po uprzednim przeliczeniu rat według kursu sprzedaży CHF, zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku na dzień spląty z godziny 14:50 (§ 11 ust. 4 umowy). Bank był uprawniony do pobierania odsetek za okres od dnia powstania zadłużenia do dnia poprzedzającego splątę (§ 11 ust. 7 umowy). Kredytobiorcy byli zobowiązani do zapewnienia na rachunku środków w wysokości wymagalnej raty kapitału i odsetek (§ 12 ust. 2 umowy).

W § 13 ust. 6 umowy strony przyjęły, że wcześniejsza spląta lub spląta przekraczająca wysokość raty powoduje, iż kwota spląty jest przeliczana po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku obowiązującym w dniu i godzinie spląty. Stosownie do § 16 ust. 3 umowy, z chwilą wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego od dnia wytoczenia powództwa o zapłatę bank miał dokonywać przeliczenia wierzytelności na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku z dnia wystawienia tytułu lub wytoczenia powództwa.

Według § 1 ust. 2 i 4 regulaminu bank udzielał kredytów i pożyczek złotych waloryzowanych kursem m.in. waluty CHF według tabeli kursowej banku. Kredyt waloryzowany udzielany był w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu na wybraną przez kredytobiorców walutę obcą. W § 1 ust. 3 regulaminu dopuszczono możliwość zmiany na pisemny wniosek kredytobiorcy waluty będącej podstawą waloryzowania. W § 24 ust. 2 i 3 regulaminu przyjęto, że wysokość każdej raty kredytu waloryzowanego kursem waluty określona jest w tej walucie, natomiast spląta dokonywana jest w złotych po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży danej waluty obcej, określonego w tabeli kursowej banku na dzień spląty. Wysokość rat kredytu waloryzowanego wyrażona w złotych ulegać miała comiesięcznej modyfikacji w zależności od kursu sprzedaży waluty, według tabeli kursowej banku na dzień spląty.

Sąd Apelacyjny podzielił ocenę prawną Sądu Okręgowego odnoszącą się do zastosowania w sprawie art. 189 k.p.c. Stwierdził, że skoro powodowie korzystają z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, a treść pozwu oraz ich oświadczenia wyraźnie wskazują, że odróżniają oni możliwe skutki uznania postanowienia umownego za abuzywne i nieważności całej umowy, to brak jest podstaw do twierdzenia, że powodowie nie są świadomi konsekwencji uznania umowy łączącej ich z pozwanym za nieważną.

Postanowienia ocenianej w sprawie umowy nie były indywidualnie uzgodnione z powodami, którzy nie mieli rzeczywistego wpływu na ich treść. Umowa kredytu została zawarta według wzorca umownego przygotowywanego przez bank, a powodowie złożyli jedynie wniosek kredytowy. Oświadczenie powodów z 22 lipca 2008 r. było kolejnym wzorcem stosowanym przez pozwanego, od którego podpisania uzależnione było udzielenie kredytu, a na którego treść powodowie nie mieli wpływu. O ile więc formalnie powodowie zostali pouczeni o ryzykach związanych z kredytem indeksowanym do CHF, to pouczenie to nie miało odpowiedniej treści, np. historycznych danych kursowych CHF. Dla przeciętnego konsumenta w 2008 r. kredyt indeksowany do CHF był korzystniejszy niż złotowy. Atrakcyjność umowy kredytowej jako całości nie sprzeciwia się jednak możliwości badania abuzywności jej poszczególnych postanowień.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że zobowiązanie kredytobiorców wynikające z umowy kredytu (kwota kredytu w CHF) powinno być ściśle oznaczone w dniu zawarcia umowy kredytu i podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że miernik waloryzacji wartości świadczenia pieniężnego musi być skonkretyzowany i obiektywny, aby możliwe było pośrednie ustalenie wysokości świadczenia. O ile zatem samo przewidywanie zastosowania miernika wartości świadczeń w postaci waluty obcej nie prowadziłoby do sprzeczności umowy z przepisami prawa, to tylko gdyby był to obiektywny kurs waluty (np. kurs średni ustalany przez NBP), a nie kurs ustalany jednostronnie przez bank będący stroną umowy kredytu.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że działanie pozwanego polegające na zastrzeżeniu dla siebie we wzorcu umowy kompetencji do ustalania kursu waluty stosowanego do przeliczania świadczeń ma wykraczać poza granice swobody umów i pozostawać w sprzeczności z naturą stosunku łączącego strony, naruszając rażąco zasady współżycia społecznego. Nie miało to jednak znaczenia dla wyniku postępowania. Zastosowane w ocenianej umowie klauzule indeksacyjne pozwalały pozwanemu na dowolne i arbitralne kształtowanie świadczenia powodów przez kształtowanie miernika wysokości świadczenia w postaci kursu waluty w tabelach kursowych banku. Wprowadzenie do umowy takich postanowień podlegało, zdaniem Sądu Apelacyjnego, ocenie na podstawie przepisów o abuzywności klauzul umownych, tj. art. 385¹ § 1 k.c. i art. 385² k.c.

oraz dyrektywy 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej – dyrektywa 93/13).

W ocenie Sądu Apelacyjnego postanowienia umowy o mechanizmie przeliczania świadczeń dotyczą głównych świadczeń stron. Umowa kredytu nie zawierała dostatecznie jasnych i precyzyjnych informacji pozwalających kredytobiorcom na rozeznanie, w jaki sposób przeliczana będzie wysokość rat kapitałowo-odsetkowych z CHF na złote w dniu spłaty kredytu oraz jakie czynniki mają wpływ na tabelę kursową banku. Odesłanie do prowadzonych przez bank tabeli kursów powoduje, że jednej ze stron stosunku przyznane zostało prawo całkowicie jednostronnego regulowania wysokości świadczenia drugiej strony. W związku z tym powstaje uzasadnione ryzyko, że kryteria stosowane do określenia kursów walut mogą być ustalane arbitralnie i w oderwaniu od rzeczywistości rynkowej. Ich stosowanie może prowadzić do przyznania bankowi dodatkowego, ukrytego i nieweryfikowalnego przez konsumenta wynagrodzenia w wysokości różnicy między stosowanymi kursami walut obcych a ich kursami rynkowymi, czy średnimi. W przypadku umów o kredyt hipoteczny istotne jest również, że kredytobiorcy są narażeni na ryzyko dowolnego kształtowania kursów wymiany walut przez kredytodawcę przez wiele lat trwania umowy.

Takie ukształtowanie stosunku zobowiązaniowego niewątpliwie stanowi o braku równowagi stron, co jest sprzeczne z dobrymi obyczajami, jednocześnie rażąco naruszając interesy konsumenta. Prawnie obojętne było to, w jaki sposób abuzywne postanowienia umowy były w rzeczywistości wykonywane przez bank, w jaki sposób bank ustalał kursy CHF względem złotego oraz czy stosowane przez bank kursy kupna i sprzedaży były *de facto* kursami rynkowymi, gdyż relewantny dla oceny tego, czy dane postanowienie umowy jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.) jest stan z chwili zawarcia umowy.

Skutkiem uznania postanowień umownych o indeksacji za niedozwolone klauzule umowne było ich wyeliminowanie z umowy zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., który nie przewiduje możliwości zastąpienia wyeliminowanego postanowienia umownego jakimkolwiek postanowieniem umownym. Nie ma też możliwości uzupełnienia umowy przez odwołanie się do ustalonych zwyczajów, praktyki rynkowej czy też kursu rynkowego jako tego, który wyznaczać ma kwotę udostępnioną

kredytobiorcom oraz wysokość rat wyrażonych w złotych. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na tle dyrektywy nr 93/13 dopuszczona została możliwość zastąpienia usuniętego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, lecz w polskim porządku prawnym ustawodawca nie przewidział takiego przepisu. Art. 358 § 2 k.c. wszedł w życie 24 stycznia 2009 r., wobec czego nie znajduje zastosowania do umowy zawartej przez strony.

Powodowie wyrazili zgodę na zastosowanie w odniesieniu do ocenianej umowy sankcji nieważności, a w ocenie Sądu Apelacyjnego umowa nie może podlegać wykonaniu bez mechanizmu przeliczania świadczeń w celu ich waloryzacji. Nieważność umowy kredytu rodzi konsekwencje w postaci obowiązku zwrócenia sobie przez strony tego, co wzajemnie świadczyły w wykonaniu umowy (art. 405-409 w zw. z art. 410 § 1 k.c.).

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 19 stycznia 2022 r. pozwany zarzucił, że wyrok ten został wydany z naruszeniem: - art. 382 k.p.c. w zw. z art. 235¹ § 1 pkt 2 k.p.c., art. 278 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 380 k.p.c. oraz w zw. z art. 299 k.p.c. w zw. z art. 302 § 1 k.p.c. w zw. z art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c., art. 227 k.p.c. i art. 380 k.p.c. oraz art. 156¹ k.p.c. i 156² k.p.c. oraz w zw. z art. 327¹ k.p.c. przez dokonanie ustaleń faktycznych i przedstawienie koncepcji prawnych, które nie mają pokrycia w relacji między stronami sporu lub są wprost sprzeczne z materiałem dowodowym m.in. poprzez: (a) pominięcie dowodu z opinii biegłego; (b) niewyjaśnienie potrzeby eliminacji z umowy klauzuli ryzyka i klauzuli różnicy kursowej (spreadu); (c) niewyjaśnienie podstaw prawnych istnienia związku solidarności czynnej pomiędzy małżonkami; (d) zaaprobowanie ograniczenia zeznań wyłącznie do powoda i pominięcie powódki, która nie oświadczyła czy akceptuje skutki unieważnienia umowy; - art. 385¹ § 1 i § 3 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 4a pr. bank. oraz dyrektywy 93/13 oraz w zw. z art. 65 § 1 i § 2 k.c. przez uznanie, że nie jest możliwe rozróżnienie klauzuli indeksacyjnej (§ 1 ust. 3 i 3A, § 11 ust. 2 umowy) od klauzul przeliczeniowych (§ 11 ust. 4 umowy), chociaż stanowią one oddzielne zagadnienia prawne i powinny być rozpatrywane rozłącznie, gdyż przesądzenie o tym, że postanowienia dotyczące różnicy kursowej mają niedozwolony charakter, nie oznacza abuzywności

postanowień dotyczących ryzyka walutowego (indeksacji jako takiej) i nie wymaga eliminacji indeksacji z umowy, co skutkowało zaniechaniem dokonania oceny poszczególnych postanowień umowy indywidualnie pod kątem przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c.; - art. 385¹ § 1 i § 3 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez nieprawidłową ocenę jednoznaczności postanowień umowy i ocenę *ex post* adekwatności informacji przekazanych przy zawieraniu umowy, tj. przy uwzględnieniu wiedzy z chwili obecnej, gdy tymczasem ocena ta powinna być dokonywana *ex ante*, tj. wyłącznie w oparciu o okoliczności istniejące w chwili zawarcia umowy, z pominięciem późniejszych, nieprzewidywalnych wówczas zdarzeń; - art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że postanowienia umowy odnoszące się do ryzyka walutowego oraz *spreadu* walutowego są bezskuteczne z uwagi na ich abuzywność, podczas gdy prawidłowe zastosowanie przesłanek abuzywności w niniejszej sprawie doprowadziłaby do wniosku, że abuzywność zakwestionowanych postanowień umowy w niniejszej sprawie w ogóle nie zachodzi; - art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. i art. 353¹ k.c. oraz art. 6 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że umowa kredytu jest w całości nieważna (bezskuteczna) w związku z uznaniem niektórych jej postanowień za niedozwolone, podczas gdy art. 385¹ § 2 k.c. wprost stanowi, że strony są związane umową w pozostałym zakresie; - art. 65 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 3 pr. bank., art. 358 § 2 k.c. oraz z motywem 13 i art. 5 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że kurs średni NBP nie jest możliwy do zastosowania w umowie kredytu; - art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. XXVI i XLIX ustawy z 23 kwietnia 1964 r. - przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94) oraz z motywem 13 i art. 5 dyrektywy 93/13 przez pominięcie, że w polskim porządku prawnym istnieje zarówno zwyczaj stosowania do rozliczeń kursu średniego NBP, jak i norma dyspozytywna pozwalająca zniwelować problem braku kursu w umowie, w wypadku niemożności odtworzenia treści umowy w drodze wykładni, przy czym bez znaczenia pozostaje okoliczność, że umowa kredytu została zawarta przed 24 stycznia 2009 r., ponieważ za takim rozwiązaniem przemawia przyjęta w polskim prawie zasada bezpośredniego działania ustawy nowej w odniesieniu do stosunku prawnego o charakterze ciągłym, jakim bez wątpienia jest umowa kredytu hipotecznego indeksowanego (art. XLIX); - art. 58 § 1 k.c. w zw.

z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. przez uznanie, że bezskuteczność kwestionowanych klauzul umownych skutkuje brakiem możliwości obowiązywania umowy, wobec jej sprzeczności z naturą stosunku prawnego, chociaż nie było podstaw do eliminacji z umowy klauzuli indeksacyjnej, a umowa powinna zostać utrzymana w mocy bowiem jej obowiązywanie było prawnie możliwe, co ostatecznie skutkowało nieuzasadnionym orzeczeniem o nieważności umowy (art. 189 k.p.c.) oraz zasądzeniem zwrotu nienależnego świadczenia; - art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 5 k.c. oraz art. 189 k.p.c. oraz art. 6 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji oraz art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej przez ustalenie nieważności umowy, w sytuacji, gdy zastosowanie tak daleko idącej sankcji oznacza naruszenie podstawowych zasad porządku prawnego, jakimi są zasada równości, zasada pewności prawa i zasada proporcjonalności; - art. 367 § 1 k.c. w zw. art. 369 k.c. przez błędne jego zastosowanie i uznanie, że powodowie są wierzycielami solidarnymi pozwanego, podczas gdy solidarność ta nie wynika z ustawy ani czynności prawnej.

Pozwany wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, a ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie w całości apelacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego z 13 maja 2021 r. i zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa w całości.

Powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty pozwanego, w których – z odwołaniem się do przytoczonych zbiorczo art. 382 k.p.c. w zw. z art. 235¹ § 1 pkt 2 k.p.c., art. 278 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 380 k.p.c. oraz w zw. z art. 299 k.p.c. w zw. z art. 302 § 1 k.p.c. w zw. z art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c., art. 227 k.p.c. i art. 380 k.p.c. oraz art. 156¹ k.p.c. i art. 156² k.p.c. oraz w zw. z art. 327¹ k.p.c. – kwestionuje ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia nie mogą odnieść skutku po pierwsze dlatego, że w art. 398³ § 3 k.p.c. ustawodawca wyłączył z zakresu dopuszczalnych podstaw skargi kasacyjnej zarzuty dotyczące ustaleń faktycznych i oceny dowodów, zaś w art. 398¹³ § 2 k.p.c. postanowił, że Sąd

Najwyższy przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej jest związany ustaleniami stanowiącymi podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia. Sądy *meriti* dostatecznie szczegółowo wyjaśniły dlaczego istnieją podstawy do eliminacji z umowy klauzuli ryzyka i klauzuli różnicy kursowej (*spreadu*). Dowód z opinii biegłego, którego nieprzeprowadzenie w sprawie zarzuca pozwany, w świetle argumentacji przytoczonej przez Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu nie był niezbędny do wydania rozstrzygnięcia. O tym, że powódka ustaliła z powodem, że świadczenie pozwanego każdy z powodów może przyjąć jako wierzyciel solidarny oraz że jako wierzyciel akceptuje ona skutki unieważnienia umowy, świadczy zgłoszenie w pozwie określonej treści żądania, a także udzielenie przez nią umocowania pełnomocnikowi reprezentującym tak ją samą, jak i powoda, który imieniem obojga powodów potwierdził w odpowiedzi na skargę kasacyjną aktualność ich stanowiska prezentowanego w sprawie.

Klauzula ryzyka walutowego nie może w umowie funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej zasady przeliczenia zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula *spreadowa* nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i – będącego jego konsekwencją – narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji, klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm waloryzacji są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym. Z tej przyczyny nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 385² § 1 i § 3 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 4a pr. bank oraz dyrektywy 93/13 oraz w zw. z art. 65 § 1 i § 2 k.c. przez uznanie, że nie jest możliwe rozróżnienie klauzuli indeksacyjnej (§ 1 ust. 3 i 3A, § 11 ust. 2 umowy) od klauzul przeliczeniowych.

Nie są zasadne zarzuty pozwanego odnoszące się do oceny, w jaki sposób Sądy *meriti* oceniły wywiązanie się z obowiązków informacyjnych wobec powodów. W orzecznictwie przyjęto, że w celu zrealizowania przez bank obowiązków informacyjnych co do ryzyka walutowego i kursowego, które wiąże się dla konsumenta z zawarciem umów kredytowych indeksowanych do waluty obcej (denominowanych w walucie obcej) nie jest wystarczające wskazanie w umowie, że ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca, oraz odebranie od

niego oświadczenia zawartego we wniosku o udzielenie kredytu o standardowej treści, iż został poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Istnieje obowiązek ostrzegawczy instytucji finansowej, która oferując kredyt powiązany z walutą obcą kredytobiorcy, niejednokrotnie takiemu, który nie ma zdolności kredytowej do zaciągnięcia kredytu złotowego, powinna dołożyć szczególnej staranności w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z takim produktem finansowym. Zachowanie informacyjne banku powinno polegać na poinformowaniu klienta o zakresie ryzyka kursowego w sposób jednoznaczny i zrozumiałe unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu wielokrotnie wyższej od pożyczonej mimo dokonywania regularnych spłat (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 35; wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7).

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie daje podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie (przeważnie słownej) treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Samo postanowienie może bezpośrednio kształtować prawa i obowiązki tylko w sensie normatywnym, wpływając na zakres i strukturę praw lub obowiązków stron. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To,

w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego – z odwołaniem do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – negatywnie ocenia się ponoszenie przez kredytobiorcę nieograniczonego (nieproporcjonalnego) ryzyka walutowego (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, oraz tam omówiony wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103).

W judykaturze Sądu Najwyższego obecnie dominuje pogląd, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22; z 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22).

Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości UE, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się

w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andrić i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44; z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 56).

Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, kształtują bowiem prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Skonstruowane w ten sposób, w ślad za wzorcem stosowanym przez bank, uregulowania umowne są niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób

ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następnie udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

W orzecznictwie wyjaśniano też już wielokrotnie, że jeżeli bez niedozwolonych postanowień umowa nie może obowiązywać – o czym decyduje ocena obiektywna – sąd może podjąć środki zaradcze zmierzające do utrzymania umowy tylko pod warunkiem (jest to jeden z warunków), iż całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej

ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41).

Aby konsument mógł udzielić wolnej i świadomej zgody na związanie umową zawierającą klauzule abuzywne, sąd krajowy powinien, w ramach krajowych norm proceduralnych i w świetle zasady słuszności w postępowaniu cywilnym, wskazać stronom w sposób obiektywny i wyczerpujący konsekwencje prawne, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie nieuczciwego warunku, co jest szczególnie istotne wtedy, gdy niezastosowanie może prowadzić do unieważnienia całej umowy, narażając ewentualnie konsumenta na roszczenia restytucyjne, i to niezależnie od tego, czy strony są reprezentowane przez pełnomocnika zawodowego (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20; uchwała Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Powodowie nie udzielili zgody na związanie klauzulami abuzywnymi, o czym świadczą ich twierdzenia i zarzuty podnoszone w toku procesu. Skoro powodowi konsekwentnie wytykali wady umowy powodujące jej nieważność, to ich żądanie trudno uznać za nieświadomie zgłoszone (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 35; wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7, z 8 lutego 2024 r., II CSKP 1036/23).

Jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH S.A., Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej

między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku przez zmianę jego istoty.

Wyeleminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi zatem konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sądy *meriti* rozważyły tę kwestię i uznały, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest niemożliwe. Jak przyjął Sąd Najwyższy, wyeleminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeleminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się o jej nieważności (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Stwierdzenie nieważności umowy mieści się w zakresie sankcji, którą dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Zagwarantowana konsumentom przez przepisy tej dyrektywy ochrona ukierunkowana jest m.in. na osiągnięcie skutku prewencyjnego, o czym mowa w jej art. 7, tj. zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. W wyroku z 8 września 2022 r., C-80/21 i C-81/21 Trybunał Sprawiedliwości UE stwierdził, że wyjątkowa możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego

przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie dotkliwe skutki. Sąd nie jest jednak uprawniony do zmiany treści nieuczciwego postanowienia przez zastąpienie go wykładnią lub przepisem dyspozytywnym, jeżeli poinformowany o skutkach nieważności umowy konsument wyraził na nie zgodę (wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 16 marca 2023 r., C-6/22 M.B. v. X S.A., pkt 64).

Utrzymanie ocenianej umowy jako kredytu złotowego nie jest możliwe z uwagi na brak kryteriów normatywnych, które umożliwiałyby określenie, jaką kwotę określoną w złotych powinien wypłacić powodowi bank, a tym samym ustalenie, czy dokonana faktycznie wypłata odpowiadała zobowiązaniu umownemu i jakie kwoty powinni spłacać powodowie kredytobiorcy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22). Takie działanie prowadziłaby również do wyeliminowania z umowy klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego czy denominowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należałoby ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22 oraz z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22).

Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) albo art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i tam przywoływane orzecznictwo). Art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu znowelizowanym ustawą

z 23 października 2008 r. (Dz.U. Nr 228, poz. 1506) obowiązuje od 24 stycznia 2009 r. i ma zastosowanie do zobowiązań powstałych po tej dacie. Odwołanie się do tego przepisu nie może spowodować usunięcia skutków przerzucenia na kredytobiorcę w całości ryzyka walutowego wiążącego się z zawarciem umowy kredytu denominowanego do CHF (indeksowanego w CHF) (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22). Wbrew zatem twierdzeniom pozwanego, nie jest możliwe zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, polegającymi np. na odwołaniu się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. Rozwiązanie takie stałoby w sprzeczności także z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13.

W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej umowa ta nie może wiązać stron w pozostałym zakresie ani jako kredyt złotówkowy (z oprocentowaniem obliczanym na podstawie wskaźnika LIBOR/SARON), ani jako tzw. kredyt czysto walutowy. W szczególności bowiem wskazuje się, że utrzymanie takiej umowy jako kredytu czysto walutowego prowadziłoby do niedopuszczalnego zniekształcenia woli stron, która ukierunkowana była od początku na wypłatę kredytu w walucie krajowej, a denominacja w CHF pełniła jedynie funkcję waloryzacyjną (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19; wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i II CSKP 405/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 713/22 i II CSKP 943/22, z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, z 9 grudnia 2022 r., II CSKP 1262/22, z 15 września 2023 r., II CSKP 1356/22, z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1461/22, z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. oraz – co do kosztów postępowania – art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935), orzeczono jak w sentencji.

(M.M.)

[a.]